

Békés Enikő nagyívű tanulmánykötetének újdonsága, hogy az interdiszciplinaritás jegyében nem csupán Galeottónak a *De doctrinában* megmutatózó felfogását mutatja be, hanem az auktor portréjának részleges megfestése során ő maga is alkalmazza az egyes tudományterületek (filozófia, fiziognómia, asztrológia, orvoslás, stb...) összekapcsolását, amellyel tovább árnyalja a szerzőről kialakult képet. Jelentős eredménye továbbá, hogy a korábbi szakirodalom által másod-élvonalbelinek, „Mátyás király udvari bohócának” tartott Galotto Marzio szerepét újradefiniálja, és bebizonyítja, hogy a reneszánsz auktornak, Janus barátjának és Guarino tanítványának a természetfilozófiai gondolkodásban, az orvoslásban és az asztrológiai tanok közvetítésében sokat köszönhet a reneszánsz irodalomtörténet és a magyarországi latinság.

DALLOUL ZAYNAB

Gömöri György, A rejtőzködő Balassi, Ariadne könyvek, Kolozsvár, Korunk Komp-press, 2014, 219 p.

Gömöri György lengyel vonatkozású írásai tanulságos forrásfeltárások: szóljanak akár Jan Sienińskinek a Balassákkal összefonódó életútjáról, akár a Balassa János halálára epicediumot író Jan Bielskiről, akár Bekes Lászlóról, aki levélben számolt be – eddig egyetlen ilyen lengyelországi forrást ismerünk – Balassi Bálint haláláról, akár Balassi Bálint és Wesselényi Ferenc kapcsolatáról, akár az 1590-ben Balassi (lengyel pénzen felfogadott) kisebb lovas hadseregéről, akár Sebastian Grabowieckiről. Ezek a kötet kiemelkedően legjobb írásai.

Tény, hogy Gömöri kutatásai nélkül lényegesen kevesebbet tudnánk Balassi utolsó lengyel útjáról is, kiváltképpen a költő itteni kapcsolati hálójáról. Ugyanakkor az is tény, hogy a szerző esetenként ragaszkodik olyan régebbi szakirodalmi megállapításhoz (Eckhardt), amely kevésbé valószínű, mint pl. Célia és Wesselényiné Szárkándy Anna azonosítása. Az ilyen érvek nehezen vehetők komolyan: „Wesselényiné Szárkándy Anna (Bekes Gáspár özvegye) abban a korban lehetett, amikor az asszonyok

kettőzött érdeklődéssel reagálnak minden férfi figyelmére – s hogyan állhatott volna ellent a férfias, művelt, ráadásul személyes versekben magasztaló magyar vendégnek?” A kérdésnek később a szerző egy egész tanulmányt szentel (*Anna örök, azaz még egyszer Balassi Bálint Céliájáról*), amelyben egy általam felállított hipotézist vitat.

Nem szeretném a szerepeket összecserélni: recenziót írok, nem vitairatot. Minden eltérő véleményt tiszteletben tartva, úgy gondolom, Célia személyét kellő bizonyossággal sem Eckhardt-nak, sem nekem, sem másnak nem sikerült kideríteni, hipotézisek vannak, ezek közül a Célia = Szárkándy Anna kevésbé valószínű. Az sem bizonyítható, hogy a Célia-versek mind Lengyelországban íródtak volna. Gömöri véleménye egyébként mintha változna a kérdésben. Míg két, időben korábbi cikkében egyértelműen a fenti azonosítást és a Célia-versek lengyelországi geneziséét vallja, könyvemről írt (e kötetbe beválogatott) megtisztelően dicséret hangvételű recenziójában már engedékenyebb: „Másképp az a tény, hogy a Célia-versek egy része már Balassi Lengyelországba menetele előtt íródott (...)” (193) *nyilván nem ugyanaz*, mint hogy: „(...) szinte bizonyosra vehető, hogy a Célia-versek igenis Lengyelországban születtek.” (93)

A Balassa-kódex 138–139. oldalán található egy *BÁTHORI* akrosztichonú, majd közvetlen utána, a 140–141. oldalon a *Segétségül hilak téged* incipitű vers. Eckhardt egyiket sem vette fel a Balassi kritikai kiadásba, megoldását máig konszenzus övezi. Gömöri feltételezi, hogy az első vers Balassié, a második esetleg Báthory András bíborosé. Elképzelhető, de – Gömöri is így gondolja – nem bizonyítható.

Sir Philip Sydney magyarországi kapcsolatairól tudhatók nagy részét is a szerző kutatásainak köszönhetjük. Különösen érdekes (akár csak a lengyel viszonyokról szóló tanulmányban) a kapcsolati hálók felrajzolása, Bécs–Itália–Erdély korabeli értelmiségi elitjének (a Páduát járt protestáns humanistáknak) sajátos összefonódása. Languet egy Sydneynek írt, latin nyelvű leveléből Gömöri értékes adatot bont ki: Sydney ismerte Balassa Jánost, s talán fiát, Balassi Bálintot is.

Purkircher György Sidneyhez intézett leve-

lében ír arról, hogy a törökök keresztény emberáldozattal fékeztek meg az elemek erőit. Gömőri szerint „nagyon is valószínű, hogy ez lett egyik kiindulópontja a Kómíves Kelemen című népballadában leírt történetnek”. Ez igen fantáziadús következtetés. „Az, hogy a hordóba rakott rácból hogyan lett az egyik kómíves felesége, nem szükséges magyaráznunk: egy ilyen „romantikus” csere nélkül talán nem is lehetett volna ebből a különös eseményből hátborzongató népballada” – írja Gömőri. Hát, ezzel a mód szerrel sok minden bebizonyítható lenne. A szerző is érezheti ezt, hiszen tanulmánya záró bekezdésében így összegez: „Lehet, persze, hogy (...) a ballada és a temesvári emberáldozat közötti hasonlóság merőben véletlen.”

Lengyel nyelvtudás hiányában nem tudok érdemben hozzászólni a kötet egyik legérdekesebb írásához, amely Balassi verseit és a korabeli lengyel költészetet hasonlítja össze.

Gömőri több izgalmas felfedezést tett, amelyeket jelen kötetébe is beválogatott: ő találta meg Balassi Bálint bejegyzését Stephan Haymb emlékkönyvében, ugyancsak ő fedezte fel Hans von Braun albumában a Balassi-címert és Balassi Bálint jelmondatát, ő ismertette a strasbourgi akadémián tanuló 16. századi magyarok albumbejegyzéseit.

Meggyőző a „póka” = „ifjú nő” szófejtés.

Campion (Campianus) művéről, a szerzőről, a történeti körülményekről, továbbá Balassi találkozásáról a szöveggel valószínűleg Gömőri írta a legalaposabb tanulmányt.

A könyvet két szép vers zárja: a *Balassi Krakóban* és a *Zrínyi Miklós Balassi Bálintra emlékezik*. Tudjuk, Gömőri 1956 novemberében hagyta el az országot. Hihetnénk: az előbbi vers önéletrajzi ihletésű is, hiszen „minden, minden hiába / idegenben nem élhet”. Ám a vers három évvel korábbi (1953. november), meglehet, jövőbelátó...

Sajnálatos hiányosság, hogy a nincsenek lábjegyzetek, nehézkes egy-egy vonatkozás kedvéért a tanulmány végére lapozni. Továbbá, s ez sokkal fontosabb, a kötet nem tartalmaz névmutatót, amely egy ilyen, tudományos értékű kiadványnál nélkülözhetetlen segédeszköz lenne.

KÖSZEGHY PÉTER

Medialisierung des Zerfalls der Doppelmonarchie in der deutschsprachigen Regionalperiodika zwischen 1880 und 1914, Hg. Zoltán Szendi, Wien, LIT Verlag, 2014, 184 p. (Transkulturelle Forschungen an den Österreich-Bibliotheken im Ausland Bd. 9)

Az Európát később teljesen átalakító I. világháború kitörésének 100. évfordulója a legkülönbözőbb tudományos szempontú vizsgálódásokhoz kínál apropót. A sorozat legutóbb megjelent kötete azon nemzetközi kutatások eredményeit foglalja össze, amelyek a Monarchia utolsó békes évtizedeinek német nyelvű helyi sajtójára irányultak. A munkának az volt a célja, hogy a helyi lapok olyan szimptomatikus jelenségeit mutassa be, amelyek előre jelezték a Monarchia felbomlását. Ismeretes a sajtó véleményformáló ereje, a politikai hatalom birtokosai már akkor is tudták az újságolvasókat – persze nem a mai mértékben – manipulálni. A kötet címében szereplő évszámok arra utalnak, hogy az 1880-as évek egyrészt a Monarchia virágkorát jelentik, másrészt már magukban hordozták a széthullás előjeleit. A kutatás lezáró éve a háború kitörésének éve. A helyi sajtó alkalmas arra, hogy felfedezzük benne a növekvő nacionalizmus, de ugyanakkor az uralkodó iránti lojalitás, a Monarchia egységének megőrzésére való törekvés nyomait is. A kor legfontosabb kérdéseinek vizsgálatára a legalkalmasabbak az újságok vezércikkei, de a tudósítások, kommentárok, eszék, valamint a szépirodalmi szövegek is fontos információkat tartalmaznak. A vizsgált helyi lapok hat mai országból származnak, profiljuk különböző volt, többségük német nyelvűsége ellenére eltérő nyelvi és társadalmi közegben létezett.

Gabriele Melischek bevezető tanulmányában a média feladatait vázolja fel krízis-, illetve feszültségszituációk esetén. Miután meghatározza, hogy az identitás mit jelent és melyek a sajátosságai (stabilitás, ugyanakkor dinamizmus és változás is), bevezeti a „framing” fogalmát és bemutatja, mi a funkciója a hírszolgáltatás terén. Ezután tér ki a krízis meghatározására. Az irodalom sajtóbeli terjesztésének példjaként két nagy liberális orgánus, a bécsi *Neue Freie*